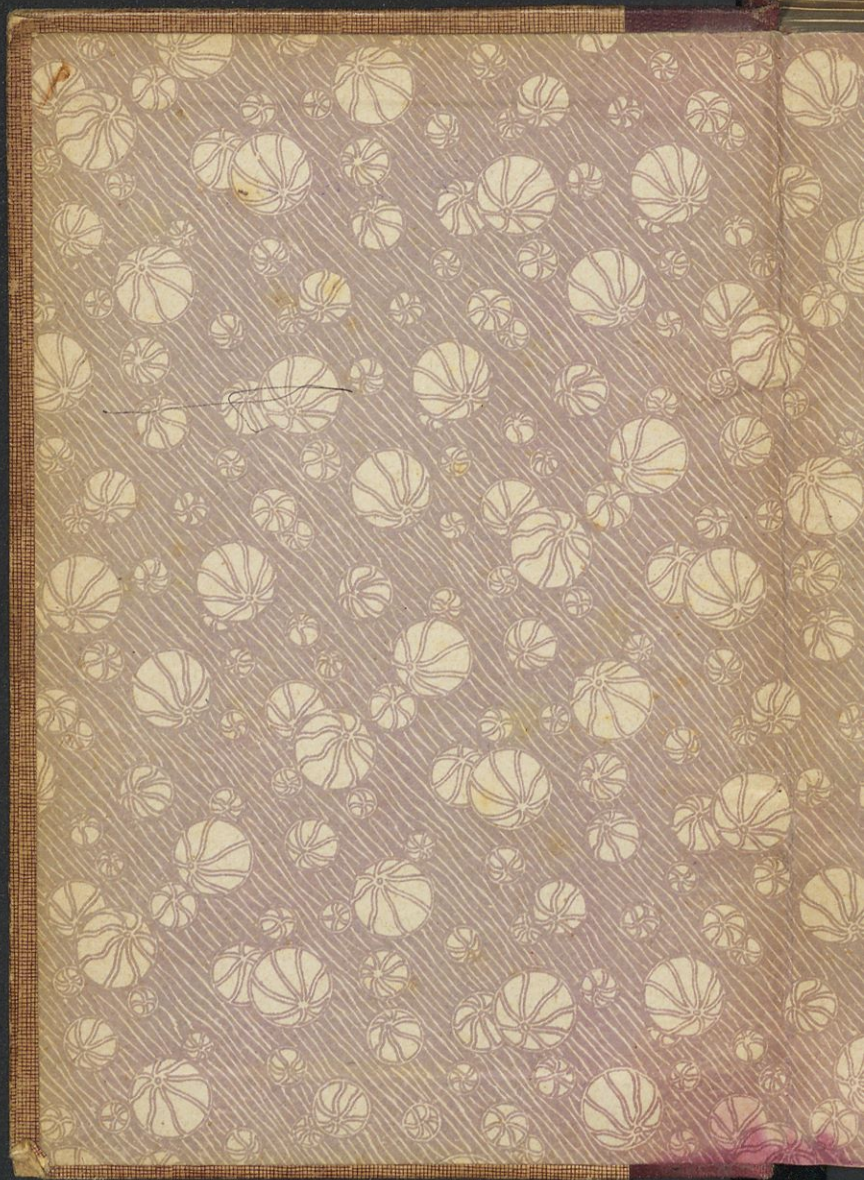

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

109201

~~1~~ / A 34

2/1

MARJAN PREVC

592 a-
513/12 20

ЈУГОСЛОВЕНСКА БИБЛИОТЕКА

I Коло

I КЊИГА

ИВАН ЦАНКАР

ВИЊЕТЕ

ИЗДАВАЧ

КЊИЖАРНИЦА ВОЖЕ О. ДАЧИЋА

БЕОГРАД

1907.

№ 404

MARJAN PREVC

ИВАН ЦАНКАР

ВИЊЕТЕ

СА СЛОВЕНАЧКОГ ПРЕВЕО

М. ИВКОВИЋ

БЕОГРАД

ИЗДАЊЕ КЊИЖАРНИЦЕ БОЖЕ О. ДАЧИЋА

1907.

+ 109201

109201

6. X. 1978

N 772

ПРЕДГОВОР.

Међу именима која се помињу кад је реч о новијој словеначкој књижевности, најјаче се истиче име Ивана Цанкара.

Још од Стритарове епохе коју својим књижевним радом представљају, сем Стритара, професора и естетичара, песници и приповедачи као што су Фрања Левстик, Јосиф Јурчић, Јанко Крсник, Симон Грегорчић, и у којој је и Антон Ашкерц донекле, словеначка књижевност није имала писца који би тако одвајао од књижевних традиција у своме народу, који би толико уносио своје индивидуалне особине у књижевност, имао тако засебну физиономију, и својом стваралачком снагом обележио ново књижевно доба у неку руку.

Појава Ивана Цанкара у словеначкој књижевности значи ослобођење од старих и извешталих форама, фраза и идеја, усвајање нових погледа на живот и душу, слободу и самосталност у стварању.

Енергичним гестовима, Иван Цанкар је устао против ауторитета који су дотле били поштовани, и књижевних догма које су дотле биле уважаване. То никако није могло да буде без борбе и отпора његових противника, који су мрзели његове нове погледе на уметност, и он је на себе навукао анатему клерикалних и конзервативних кругова словеначкога друштва.

У том погледу нарочито је карактеристична судбина његове прве књиге. Године 1898 он је издао збирку песама чији наслов „Еротика“ већ показује и њену садржину. Та књига песама својим новим, широким, у словеначкој средини до тада нечувеним и недопуштеним моралом огорчила је љубљанског владику д-ра Јеглића толико да је од издавача откупио цело издање те Богу неугодне књиге и — спалио, да не би ширила саблазан међу његовом паством.

Овако непријатељски дочекан, Иван Цанкар је ипак био далеко од тога да борбу коју је започео, напусти. У друштву са Отоном Зупанчићем, песником веселог живота, мистичаром Драгутином Кете и Александровом (А. Мурн), песником наивности и простодушности, он је утђо нове стазе словеначкој књижевности и до данас прокрчио пут млађој књижевничкој генераци-

ји чији је он и најбољи представник и духовни вођ.

Иван Цанкар је само у почетку писао стихове. Друга његова књига већ је била драма у три чина „Јаков Рула“ (1898 год.), која се у Љубљани са успехом представљала 1899 године, и исто тако у Загребу 1900 год. Добро и кратко цртање ситуација и карактера, јединство стила, особине су те драме, која се међу Словенцима сматра као најбоље дело те врсте у словеначкој књижевности. Иван Цанкар је, сем „Јакова Руде“, написао још две драме, у кратким размацама једну за другом; једну, „За добро народа“ (1900 г.), оштра и јетку сатиру на политичку и друштвену поквареност, и другу, „Краљ на Бетајнови“ (1901 год.).

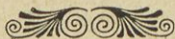
Али Иван Цанкар је, поред свега тога, у првом реду новелиста. Још 1899 г. изишла је његова збирка скица и прича „Вињете“. Та књига представља почетак његовог новелистичког рада, и у њој се заиста опажају све особине Ивана Цанкара писца, доцније неке мање неке више развијене: магловитост, фантастичност, парадокси, чулност, иронија, нежност, сентименталност, и стилистички ефекти.

Као новелиста Иван Цанкар је доста плодан. Овде ћемо поменути две збирке

новела, „За лакомислене људе“ (1901 год.), и „О зори“ (1903 год.), затим засебно штампане новеле „Кућа Марије Помоћнице“ (1904 г.), „Госпођа Јудита“ (1905 год.). Словеначка критика нарочито је истакла као најбољу његову новелу „Криж на гори“ (1905 год.) која са новелама „Туђинци“ (у Матици Словеначкој за 1901 год.) и „На кланцу“ (опет у Мат. Слов. за 1902 год.) чини новелистичку трилогију, пуну туге за отаџбином, без сатиричких оштрина, великих страсти и фантастичних партија које Цанкар толико воли.

Иван Цанкар је млад човек који још може много да ради и који ће несумњиво још много урадити. Часопис „Бубљански Звон“ стално доноси његове приче, а и Матица Словеначка сваке године изда по једну или две његове новеле. Међу осталима, ради што веће потпуности бар, ваља споменути: „Живот и смрт Петра Новљана“ (Мат. Слов., за 1903 год.), „Бећар Марко и краљ Матија“ и „На месечини“ (Мат. Слов., за 1905 год.).

М.

ЈЕДНА УСАМЉЕНА НОЋ.

Позвао ме је отац; мислим да је било око један после поноћи. Трепавице су ми се још лепиле, кад сам се у хитњи површно облачио, а затим сам, пола дремован пола будан, сишао низа стрме стенице. У ходнику је било прилично хладно и сасвим мрачно. Отворио сам врата и погледао на небо. Ниједне звезде; скроз и скроз сама досадна, влажно сива боја. И нигде нимало светлости; само далеко тамо се мутно светлило у једном прозору.

Ушао сам на прстима у собу где је лежала моја мајка. Ваздух је био тежак и густ, пун оног туђег мириса који узнемирава и који лебди око болесничке постеље.

Чинило ми се да спава. Дисала је с напором, тако да су уснице на сваки дах задрхтале. Помиловао сам је по челу;

чело је било хладно као лед, а доле у обрвама осетио сам капи зноја као да је врућина баш тада ишчезла. Њено лице је за тих неколико дана сасвим омршавило, али се црте нису измениле, — биле су још непрестано тако добре, пуне љубави и пуне патње.

На столу је био велик број чаша, флаша и флашица. Млеко, вино, лимунада, чај, и неко црнкасто пиће које смо добили од лекара: свакога часа по кашичицу. Ја сам мрзео ту црнкасту течност. Имала је непријатан мирис, а остављала је у устима одвратно слadak укус.

Увио сам се у хавелок и сео до лампе, да читам. Пред собом сам имао краће чланке Емерсонове. Али сам почео да осећам као да ми неко врти сврдлом у главу, полако, помало и опрезно, и затворио сам књигу. Ноћас ме је било страх те математичке поезије и лирски одушевљене логике.

Код лампе је зазујала мува. И као да сам тек у том тренутку постао свестан чудновате, пријатне тишине која је лежала у соби, тамо напољу, и по целом свету. Нисам се усуђивао да метнем колено преко колена, да не ударим о сто. Кревет и дуварови и слике на њима, — све се губило у пустом полумраку, само

под рефлектором лампе светлио се велик круг.

Мајка је дисала још непрестано као и кад сам дошао : с напором и правилно.

Тихим корацима пришао сам њој и пригнуо сам се њеном лицу. Она ми је гледала право у очи, мирно и непомично, да сам уздрхтао до сржи. Хтео сам је узети за руку, или је пољубити у образ, али се нисам ни макнуо. Било ми је тако тешко као да у часу пред собом видим цео свој живот, — неблагодарност, лаж, и несавесност... И тај тренутак је био вечност.

Њене трепавице су се затвориле, а ја сам остао код ње. Седео сам поред кревета, и наслонио сам се лактом на јастук. Сећао сам се разних тренутака за које ми се чинило да сам их већ давно био заборавио, али на које никад доцније нисам мислио јер ми се нису чинили важни... Једанпут сам љут и зле воље стајао код прозора; баш сам од мајке чуо „придику“, а одговарао сам јој врло оштро. Кад сам се за час осврнуо, задрхтао сам од страха и стида. У мене су биле упрте њене очи, пуне љубави, измучене, и пуне молбе; и у очима су се сијале две сузе... Кад сам био студенат лежао сам једанпут у болници, и

моја мајка дошла је да ме посети. Знала је сама где је мој кревет, и није питала никога. Али кревет је био празан. Она се као скаменила, и образи су јој побледели, а из грла јој се отео само један неодређен, слаб глас. Пало јој је на памет у првом тренутку да сам умро, ту усамљен, без ње. А ја сам стајао иза врата и хтео сам да заплачем од љубави...

Али сви ти призори постајали су нејасни, измењивали су се брзо, и нестајали су. Савладао ме је умор, и ја сам наслонио главу на узглавље...

Моја мајка је умрла.

Око кревета било је све пуно жена; неке од њих сам познавао, и биле су ми одвратне. Што су дошле са својим старим, досадним лицем, радозналим очима, и дугачким носевима! Све су се непрестано вртеле и махале су рукама, као да су непрестано у послу, а ипак се ниједна није ни дотакла какве потребне ствари.

Моје сестре су спремале мртвачки сандук; све су плакале, и каткад сасвим на глас. То ме је чинило нервозним. Шта је то потребно? Нећете је пробудити! Поред кревета, где је лежала моја мајка, пролазио сам брзо, и не осврћући се на њу. И мени самом чинило се да је цело

моје живо кретање афектирано. Прихватио сам се с великим жаром ствари које би исто тако и без мене свршили. А уз то сам био свима и свакоме на путу. Дохватио сам шешир и одјурио на улицу; али на сред пута већ нисам више знао куда сам пошао, и вратио сам се исто тако брзо кући.

Преко ноћ сам седео у покојничиној соби.

Нисам имао никакав нарочит осећај, нити сам мислио ишта што би ме узнемиривало. Највише сам се бринуо о томе да се погреб изврши у реду и правилно; препирао сам се око послуге за сахрањивање; ниједан ми није био по вољи. „Нека носи пањеве из шуме, а не сандук на гробље, овај са својим суровим лицем!“

Али поред свега онога што сам чинио и што сам видео око себе, на дну моје душе живело је једно чудновато уверење. Стидео сам се тога уверења, и говорио сам сам себи да је то будалаштина и бесмислица. „Имаш ли доказа? Иди и опипај њено хладно тело!“

Моја мајка није умрла. То је било моје уверење.

Стајао сам у близини кад су закуцавали сандук, али сам био окренут према

прозору, на улицу; бројао сам ударце; али кад сам опазио да понављам непрестано један исти број, махнуо сам се тог непотребног посла. Послуга је ишла овамо и онамо, и држала се врло паметно. Онај који је имао да носи крст, окитио је свој шешир као да се спремио на свадбу. То ме је ражљутило. Откинуо сам му перје са пантљике и бацио на улицу. Због тога се у мало није изродила мала свађа; али нека сува жена, са малим, сузним очима и шиљатим носом била је дигла руке у вис и дошла да умири.

Људи је долазило све више. Већина је остајала напољу пред кућом, само неки, који су се рачунали у наше врло добре познанике, прешли су преко прага. Нарочито ме је ражљутио неки дугајлија с танком, ретком брадом и високим обрвама. Приближио ми се свечано и пружио ми руку. Дотакнуо сам се његове шаке и окренуо сам се на страну; а он се утрпавао право пред прса и шаптао ми на уво неке бестидне речи. — „А ко вас је молио да дођете да нас тешите?“

Звона су зазвонила, носачи дигоше сандук, и високим, меланхоличним тоном поче свештеник латинске молитве. А око мене заплакаше, јецајући и пригушено, а

суседи и познаници одмахивали су главом и гледали се досадним погледом.

Али то је немогуће. Како се могао десити тако чудноват, необичан догађај, без сваког очекивања, изненада, и безобзирно? Моја мајка није умрла. Како би ми дирнуло душу, како би ми убило срце, да је заиста дошао тај страшни час. И од саме такве помисли задрхтао сам целим телом. Да умре моја мајка! Нисам могао да замислим какав би био после тога живот, као што га не би могао замислити без сунца или без воде. Како бисмо се погледали кад би дошли са погребa и остали сами у тој ниској пространој соби... Силом сам се отресао тих мисли, које су ме узбуђивале и испуњавале непотребном грозом.

Стигли смо на гробље. Поред раке стајала су два прљава старца, округлих глатко обријаних глава. Били су наслоњени на лопате, и чекали су да се приближимо. И тада су почеле молитве. Ја их нисам разумевао; око мене се чуло само као зујање пчела. Клекао сам као и други, и устао и бацио прегршт земље на сандук. Чуо сам како је ударала осушена земља по дрвеном заклопцу, спочетка гласно и мукло, а затим, кад је земља падала на земљу, само полугласно и мир-

није. Једна женска, чини ми се да је била моја сестра, клекнула је на гроб и плакала и јецала, тако да је понеко брисао очи, махнуо главом, и отишао.

Најзад смо отишли и ми. Отац је успут ушао код свештеника, а ја сам полако отишао кући. Било је већ скоро вече. Код куће није сем мене било још никога. Сео сам за сто, и загледао сам се у дувар... Како се све то чудновато догодило! Сад је све тихо, и соба је тако велика, као да се ових дана непрестано ширила и ширила. Скоро ме је ухватио страх у том великом празном простору... Хтео сам да погледам у кујну да ли већ спремају вечеру. Тамо је пред огњиштем стајала једна женска, и то је била моја мајка.

„Мама, да ли ће скоро бити вечера?“

Окренула се брзо мени, — са непознатим старим лицем, непријатним сувим очима и набораним вратом.

Засекао ми се нож од мозга до срца, све се покидало у мени и закрвавило, — јер моја мајка је умрла. И пао сам лицем на земљу...

— — — — —
— — — — —

Био сам наслоњен на узглавље на кревету своје мајке. Био сам задремао само за пола часа. Она је дисала мирно и правилно, а усне су се смешиле... Само још два три дана и више неће бити никакве опасности.

МАТИЛДА.

... Срце ме заболи, Матилда, кад те пољубим. Твоје лице већ је бледо и провидно, и само по некад се под том меком кожом појави кап крви; већ се на твојим уснама показују трагови увелости, и само каткад затрепери на тим дивним образима болесничка румен. Чини ми се да пољубим лице мртваца, Матилда!... Колико дана још? — и твоје склопљене хладне руке држаће свето распеће, и венац од белих ружа овиће око твога чела!...

Кад сам дошао њима у походе, седела је мајка моје драгане у високој, старинској наслоњачи, затрпана у јастучиће, повијених леђа, а наборане мршаве руке биле су на наслону. Пила је чај од липе и пребрајала бројанице. Пробудила се само каткад за тренутак, погледала незадовољним сивим очима око себе, и под-

сећала на нешто сасвим туђе и неочекивано, као да се разговара с душама давно умрлих људи.

Ја и Матилда седели смо код прозора, и наши образи су се скоро додиривали. Завеса је била одгрнута, и видело се далеко по целој лепој околини. Тамо на западу, тамо у пламеној сунчаној прашини светлила се шума као посејана рубинима; високо изнад белих спратова, под планином, дизао се стуб, окован златним плочама; небо је лебдело над нама као јасно, тихо море; а тамо доле су шуштали црни храстови, и под њиховим стаблима шириле су се, све шире и даље, неодређене сенке. Доле је био сан и шапат; то је била мрачна вода, која је текла леним, широким таласима право поред нашег прозора.

„Шта ти се чини, шта је на оној страни, тамо у сунчаној прашини? Овде код нас никад нема онакве светлости... Ја мислим, кад бисмо отишли тамо, постало би онде одмах све тамно и страшно.“

„Зашто мислиш тако?“

„Чега год се дотакнем, чини ми се да у истом тренутку изгуби сву лепоту. Ружу метнем на груди и увене... Да ли је то само у мојим очима, или је можда у исти-

ни тако? ...Гле, сенка је дошла до стуба...“

Матилда се нагнула ниже, и њено лице се притисло уз моје. Прошла ме је језа по целом телу; њено је лице било хладно, а њене очи су гледале заплашено и питајући.

„Ах, кад би се могло далеко..., далеко..., далеко! Да ли видиш ону топлу, црвену светлост? ... Као да залази цео живот и да неће сунце никад више доћи.“

Познало се по њеном гласу како се мучила дуге ноћи у несаници, ознојена лица, и с грудима које су тешко дисале. Осећала је да јој се приближује нешто тешко, и она се бранила и заклапала трепавице.

У оне мртве кишне дане када нигде унаоколо није било ничега другог сем сиве, досадне магле, — или о заласку сунца, кад су с неба почеле долазити велике, тихе сенке, — њени су погледи постајали узнемирени, и говорила је збуњено и брзо, као да сања у грозници. Није могла да објасни свој страх, а у срцу га је осећала све јасније.

О смрти није говорила никада, и чини ми се да није ни мислила на њу. Кад сам је видео како се хватала за живот

и сунце свима својим жељама, како је нервозно тражила светле зраке и гласно весеље, да би се одбранила од своје нејасне слутње, — чинила ми се слична лептиру, који са изнемоглим крилима лепрша око расцветале руже, опија се њеним мирисом, и умире у последњој раскошној опијености...

„А ја те волим, Матилда! Ни у сентименталним речима које сам говорио када о дивним вечерима када сам те притискивао к себи, ти, драга моја, — ни у писмима, писанима дивним, патетичним стилем, и искићенима напарфимисаним стиховима, ни у топлим пољупцима и загрљајима ниси могла видети моју љубав. Моја љубав је била сакривена дубоко у срцу, горка, и пуна патње: љубав човека који је заљубљен у хладну мраморну статуу, као што је био заљубљен Хајнрих Хајне, наш омиљени Јеврејин... Опрости, Матилда, што кријем своје лице иза маске традиционалне љубави, пуне препотопских речи. Када будем скинуо ту тешку маску, исцуриће из мојих очију толико топлих суза да неће бити потребно заливати твој гроб, Матилда!... А сада су те сузе још дубоко скривене... Нагни се мени и љуби ме!...“

То су старе хартије, као што се лако може познати по сентименталном стилу и полетним изразима. Мастило је избледело, а ивице су већ почеле да жуте...

Ах, да! На Матилдином гробу расте трава, висока трава, помешана с трњем. Није било никога да залива руже на гробу, а моје сузе су се осушиле необично брзо...

Моја данашња драгана има пуне, румене усне, а очи црне и живе као ђаво.

Зове се Нинета.

ОРИГИНАЛ.

Јутрос сам био врло зле воље као да ме је когод пред целим светом с правом исмејао... „То су били само снови!“ — и ипак је на дну срца остала горчина...

Ходао сам по вароши, не мислећи ништа и без посла. Читао сам нове плакате, застајкивао сам пред изложима, и посматрао људе који су пролазили. Да, у првом реду: — посматрао сам људе. Њихове различите покрете: неспретне, нестрпљиве, споре, лене, безбрижне, афектиране, — њихова лица с чудноватим носевима, — њихове очи: сјајне као бисер, као маглом прекривене, избуљене, упале, мртве од заморености, и пуне живота... Ах, то је ових жалосних дана моја најлепша забава! Цео свет ми је на услузи, хиљаду модела ми се клања. И ја би-

рам и радујем се врло отменим егзем-
пларима људског рода, као што се ра-
дује дете кад добије у руке играчку коју
одавно жели. Гледајући га са свих стра-
на, отварам му уста и пребрајам зубе,
дижем му трепавице, мрсим бркове, сун-
чам се о његову ћелаву главу, пипам му
џигерице и слезине! С каквим уживањем
пребрајам дугмад на његовом капуту, по-
гађам цену и солидност његова шешира
и његових панталона, посматрам боју ма-
шне и облик оковратника! Како газим
до изнад колена по најтамнијим скрово-
штима његовог приватног и јавног живо-
та, седим на столици у његовом кабине-
ту и прелиставам његова акта! И ја тра-
жим још, и непрестано још више; као
закупник друмова, преврћем колица и
сандуке, и боцкам иглом по сумњивим
местима, док не остане предамном са
свима својим махнама и погрешкама, —
го, наг...

Видех у близини пред једним плакатом
једног необичног човека. Његово лице
нисам могао да видим; учинило ми се
као да га навалице крије. Шешир му је
стајао на глави неспретно и усиљено,
као да га је ветар случајно нанео на онај
чуперак раскуштрране косе. И капут је
изгледао као да није на свом месту, —

да му је досадно; изгледао је као човек који, ни сам не знајући како, дође у једно сасвим непознато друштво, и не зна како да се извуче из њега...

Понашање мога модела било је необично; сваки час се кретао сасвим друкчије, као да хоће да подражава све своје пријатеље и познанике редом; завалио би шешир натраг, повукао би га опет напред, или накривио у страну; тада би се рука пружила позади и замахнула капутом унаоколо, а после би га опет тесно привила уз тело. Ишао је споро, озбиљно, и солидно, уздигнуте главе и правих леђа; а час би се згурио и стиснуо, уши би се повукле назад, и капут би заћарлијао: — ено га трчи прашњавом улицом између људи као тропрежна кола по широкој степи, и свет стоји као прикован и гледа за њим отворених уста и врти главом...

Јурио сам за њим да га видим лице у лице. Али бегао је врло вешто; застао би пред излог, да је скоро додиривао стакло носом, — а чим бих стао од њега само на неколико корака, он би побегао на другу страну, — сударио би се по негде са каквим пролазником, савио би за овај или онај ћошак у другу ули-

цу, непрестано даље, као да бежи предамном.

Почео је ићи спорије, окретао је главу на све стране, и махнуо је за тренутак рукама... Изгледало је да некога дозива... Како се скупила гомила људи, он је отишао међу њих, дигао рамена и извлачио врат; али свакако се морао сетити нечега важног, јер се истога тренутка на опште чуђење тргао, обема рукама притиснуо шешир на главу, и изгубио се...

А ја сам се знојио десет корака иза његових пета. Ко је тај чудновати створ? Шта тражи по улицама? Шта је узрок његовом необичном понашању?

Замишљао сам разне новеле, пуне тајанствених догађаја и у таму завијених радња..., а уједно сам пазио да ми се он не изгуби. Ишао сам за њим по стотинама улица, стаза, насипа, и мостова. Али ми није било дато да доспем у његову непосредну близину и да се дивим његовом лицу.

Најзад, — чини ми се баш пред мојим станом, — он се изненада окрете мени, поздрави ме врло пристојно, и представи ми се:

„Допустите, изгледате ми некако познати... Моје је име Иван Цанкар — — —.“

И зато сам јутрос био врло зле воље, као да ми се неко баш крваво наругао, — с пуним правом, и пред целим светом...

МОЈА ФИЈОКА.

Спремам се да одем одавде. У мени има мало Ахасверове крви. Лишће је почело да жути, у мраку пада на варош ледена хладноћа, изјутра је досадно и облачно. Кад погледам на море, чак далеко у тиху даљину, обузме ме нека нарочита, тужна чежња за лепшим, сунчаним крајевима, за давно познатим, милим лицима, за зеленим дрвећем и парковима који роморе.

Потребно је да спреим своје ствари. На столу стоји лампа, а по таваници и зидовима развлаче се дуге сенке. Прозор је остао до половине отворен, и с часа на час залелуја се завеса. Предамном леже писма последњега времена, разне ситно исписане хартије, започете новеле, песме, неке без последњих строфа; овде онде по нека успомена од Бог зна кад и од Бог зна кога, увела ружа, на којој

је још остао слаб њен пређашњи мирис. Тако је предамном разастрт одељак мога живота, и осетио сам чежњу да себи положим рачун о самом себи.

Како да оцењујем своје мисли и своја дела? Ако ћу да гледам у своју душу очима строга идеалисте, који не признаје никаквих компромиса, никаквих концесија слабом и злу наклоњеном човечанству, онда морам искрено признати да сам сасвим обичан лопов. Већ је Монтењ рекао да сваки човек заслужи бар два пута да га обесе; Макиавели тврди да су људи рђави по природи, и да раде добро само кад су принуђени; Хамлет не разуме што између неба и земље ходе такви ниткови као што смо ми: сам вели да је још прилично поштен, али да би могао да се оптужи за ствари због којих би било боље да га мајка никад није родила. Шта излази из тога? Ако станемо на високо гледиште апсолутно доброга, онда сви заједно не вредимо ни орахове љуске; наше душе су упрљане и сва наша дела су ситничарска и смешна.

Дошао сам до тог дивног закључка на своју велику утеху, и у срцу ми је било лако и пријатно. Колико стојим ниже од других људи? Чини ми се ни за палац.

Зар ја не грешим само у највећој невољи и без нарочитог уживања? Зар ја после греха, — ако сам га учинио драговољно и са уживањем, — не осећам неку врсту кајања?... И најзад... искрено..., где су ти моји греси? Кад се о целој тој ствари размисли добро и потанко, — зар није у нагону за моје преступе било баш нешто благо и узвишено?... То је истина да ми грех сâм по себи никад није био циљ, и да сам се служио грехом као средством само против своје воље.

Из неких писама дахнуо ми је у лице неки неодређен парфим... Да, ... то су Матилдина писма. Што да се оптужујем; зар не раде и други тако? Треба посматрати са опште човечанског гледишта. Најзад, што није била толико паметна да разуме ту случајну површну љубав? Што се ухватила за мој капут? Зар заиста нема никога другог на целом овом Божјем свету? Треба размислити да ли све то није само њена себичност..., да нема ко зна каквих споредних намера... Да, кад се само сетим, — какве су то биле вечери! Она са својим сентименталним, невиним очима, са својим лепим плашљивим осмејком... То је та ружа, — половина листића је

већ отпала, а други су полако добили одвратну рђасту боју... Не, никако не, — ја не осећам да сам учинио што рђаво... Ако моје заклетве нису биле истините, то није ништа грешно ни необично; такве заклетве већ од вајкада не излазе из срца...

Ово су писма мојих пријатеља... Нека су писана мајсторски; човек би помислио да су предамном открили целу своју душу. Ја то не верујем. А врло је пријатно посматрати како ти људи мисле о мени... Ја њих нисам лагао, Боже сачувај! А знао сам одвојити светло од тамног тако фино да је моје лице засјало у некој идеалној светлости... Колико сам због тога подлији од других? Зар се не труде сви да се покажу људима са најбоље стране? Најзад, не би било ни потребно да прикривам своје мрље кад би свет био мало поштењији. Али ако поверљиво или неопрезно откријем своју наготу, одмах ће доћи фарисеји са својим претворним гнушањем. Само бих шкодио себи, а не бих користио никоме; што да се, дакле, каприцирам баш ја на такозвано истинољубље?

Каткад дођу до душе тренутци да се побуним на свакидашњост. Не могу рећи

да је то моја нарочита заслуга. Свакога по каткад обузме чежња за нечим са онога света, бестелесним. Разлика је само у томе што други нису јасно свесни те своје чежње, и што им се она према томе не чини Бог зна како важна и значајна. Ја, међутим, не могу друкчије него да сваки свој осећај који мало мириши на „узвишеност“, обучем у шарену хаљину филозофских и поетских фразе, и да га дам на опште дивљење као нешто ново и необично. Тако ради цео свет; потребно је користити се својим способностима, да би се дошло до добити.

Ако се тада добро погледам у огледалу својих вршњака, на себи не опажам ништа што би ме могло понижавати. А друго не захтевам од себе. Где газим ја, газе и други, и, као што се види, осећамо се добро...

Испразнио сам скоро целу фијоку. На столу поред мене и на патосу лежало је много хартија. Насмешио сам се нехотице, кад сам наишао на врло снажан докуменат свог „просечног“ живота. Тако ми је дошао под руку број једног листа у коме сам се одушевљавао свим жаром за неку глупост која ме у истини није ни најмање интересовала, а својом све-

том срдитошћу хтео сам да се начиним интересантан; и пошло ми је за руком.

Цело дно фијоке покривао је табак хартије, већ пожутеле и упрљане... Раширио сам га пред собом. Лице мртваца, — кошчане црте, пуне заморености и издржане патње; очи затворене, образи упали и суви; међу склопљеним прстима бројанице, и свеће поред мртвачког одра.

То је била моја мајка... Хартије ми испадоше из руку, и ја угасих лампу... Згрните се око мене, непровидне сенке, да више не видим и не осетим сâм себе, да не видим страшне путеве по којима сам поноситим корацима дошао у ову загушљиву провалију!...

У МРТВУ ЈЕСЕН.

Увио сам се добро у капут, тако да ми је огрлица допирала скоро до очију. Ко ме је сретао, обзирао се за мнош. Није ни било чудо; од мога тела остао је само још костур, моје очи леже дубоко у мрачним рупама, образи су ми омлитавили и упали. То је моја последња шетња; сутра ћу остати у кревету, — чини ми се на свагда. Бојао сам се да тај осећај не падне оштрије и теже на моје срце, али ни једна једина суза није ме запекла на образима. Непријатна хладноћа тресла је мојим телом и ја сам стискивао усне.

Варош је била обавијена влажном маглom, ни од куда није било ни најмањег ветра. Људи су ишли улицама с досадним лицима и мутним очима. Спочетка сам очекивао да ћу изненада пасти на сред улице; ноге су ми дрхтале, и

сваки час би ми се завртело у глави. Али полако сам се мало навикао на ход, и ишао сам прилично чврсто.

У дрвореду је било тихо и путо. Жуто, росно лишће лежало је на земљи; високо у ваздух је стршило црно, голо грање. Осетио сам умор, а клупе су биле покривене одвратном тамном влагом...

Некад сам писао о човеку који умире; поздрављао је земљу сузних очију, а у његовом срцу је дрхтала радосна чежња. Моје очи нису сузне, а моје срце је тешко, као да ми лежи камен у грудима...

Ја нисам живео; за мношћем нема никаквих успомена. Цео мој живот био је у мојим сновима; а остварио се није ни атом тих снова. Лено и монотонно су поред мене пролазили досадни дани; ни часа сунчане среће, ни једне једине велике туге.

Висока стабла заљуљала су се преданом; наслонио сам се на ниску ограду парка; глава ми је била тешка, а трепавице су ми дремљиво падале на очи... Како је пре било друкчије; како је цветало дрвеће, како је сијало сунце... То није било шумско зеленило, то није била светлост с неба: — моји снови су сијали над том мирисном природом, под тим јасним небом. А сада лебди сива мрежа

од хоризонта до хоризонта, на земљи лежи увело лишће, а моји снови су мртви... мртви... Ноћ долази са истока...

Овуда, по овом путу ишли смо некада нас двоје. То су били тренутци сентименталних песама и мирисних љубичица. Од тих дана страшно се изменило моје лице; недавно сам је срео на улици, и није ме више познала. Још јој нисам вратио писма; на куверат написаћу њену адресу, да их добије кад дође крај... Страх ме је да мој гроб не остане пуст и да не зарасте травом. Такви гробови су тужни и досадни, и људи брзо и ћутећи пролазе поред њих.

Све је увело и пропало, — око мене и у мојој души. Мојим слободним мислима истопила су се крила; оне леже у прабини као ово лишће под мојим ногама. Остала су само још гола стабла са иструнулим црним гранама... Моје чело је хладно; чини ми се да је обавијено хладним гвозденим обручем. Пред очима лебди магла и приближује се и трепеће... Откуда ти светли, сиви кристали? Падају с неба, устају из земље, долазе са свих страна... Ноге су ми уморне; метнуо бих главу на меку маховину, и заспао бих, да се више не пробудим...

Пробудио сам се у кревету. Не сећам се како сам дошао кући. У углу је седела једна жена и дремала је. Наочари су јој пале дубоко на нос, а марама јој се спустила преко чела. У руци је држала бројанице, и палчеви су се још не престано окретали.

Падао је мрак. У соби је било тихо и широке сенке су ћутале на таваници и по дуварима. Полако сам скинуо покривач са себе и устао. У првом тренутку сам се ухватио за кревет обема рукама; у глави ми је зашумило и дувари су задрхтали и заљуљали се предамном. Наглањао сам се на сто, и дошао сам полако до прозора. До прозора је висело једно мало огледало. То сам ја? — То је —? Нисам видео ништа друго сем сиву наборану кожу на оштрим избоченим костима. Образи су били дубоко упали, а усне су биле танке и без боје...

Напољу је било све тамније и снег је почео да пада...

Сетио сам се једне слике Фелисијана Ропса. Високо изнад црних вароши, изнад шума које шуште, иде смрт великим корацима... мрачна и без гласа. Тамо над равницама лебде сенке њених огромних крила.

МРТВИ НЕЋЕ.

Полако су отишли сви, један за другим, а ја сам остао сам усред безбројних успомена које су ишле за мном као неме авети куда год ја пошао, — стајале поред мога кревета и пиљиле у мене кад сам легао да спавам, — будиле ме иза сна и пружале своје беле руке према мени.

Наш дом се рушио полако; опадао је камен за каменом, пропадао је кров, прокисавао је таван и трунуо. И постало је хладно и тихо. Сви су побегли, као да су се бојали да на њих не падне ниска таваница, да им под ногама не пропадне разривени патос. Постало је досадно и мртвачки; сад је отишао један, тихо и опрезно као да се стиди свог дела, за њим је отпутовао други; опростио се немо и оборених очију... А мени је постало тескобно и тешко; чинило ми се да је сваки од оних који су одлазили,

са себе бацио хиљаде веза и омотао их око мога тела.

Сав живот узели су за себе, а мени нису оставили ни најмањи зрачак. А нисам могао да се ослободим. Кад бих прекорачио праг да за тренутак удахнем слободнијег ваздуха, стегли би се невидљиви окови на мојим рукама и ногама, — као кад се мува преврће у паучини и сваким својим покретом све више увија у танке конце... Чинило ми се да су ме искључили од света, — да стојим далеко, далеко од сваког живота, — да само нејасно чујем његов опојни шум као да негде у даљини пада вода на камење. Чезнуо сам за њим, жив сахрањен, али моје руке нису имале довољно снаге да дигну поклопац...

У десет часова у вече одвезао сам се из Поречја. Ноћ је била хладна и дивна. Као ледени кристали сијале су звезде на небу, а месец, велик и црвен, пењао се као да устаје из крвавог мора.

Поред пута дизале су се високе тополе у неједнаком низу; десет корака од друма текла је упореда тамна река; овде онде забљештали би таласи као да је пала звезда у њих. Далеко унаоколо није се могао чути никакав глас, сем топот коњских копита по камењу. За часак би

негде у долини крикнуло нешто, болесно и отегнуто, и кочијаш би скинуо шешир и прекрстио би се, — а затим није било више ничега.

Завио сам се у свој капут и натукао шешир дубоко на чело до обрва.

И тако сам по ноћи бегao као лопов, — и окови су пуцали и остајали иза мене, попрскани крвљу из мога срца...

Било ми је топло и пријатно; топло и меко одело обавијало је моје тело; пред очима ми се замаглило и трепавице су ми се склопиле...

И тада су дојуриле за мном. Дојуриле су замном и селе до мене; гледале су ме у лице очима пунима прекора и молбе; кошчане руке су се склапале и усне су дрхтале. И ја сам осетио своју велику кривицу и немилосрђе. И колена су ми задрхтала а руке су ми се одсекле.

„Крстаче ће се распасти и иструнути на нашим гробовима, и одгурнуће их у страну и бацити за зид.“

„Руже ће усанути, и неће више бити кога да их залива; и травом зарашће наши гробови.“

„Раскопаваће наше гробове и будиће из последњег сна наше остатке, а ти одлазиш одавде...“

Како су се дубоко засекли конопци у моје месо! Стезале су их кошчане руке покојника. И те хладне руке без крви држале су снажно и неуморно, да се нису могли маћи ни моја снага ни моје мисли...

Пробудио сам се из тешког сна, и у глави ми је било пусто и тескобно. Бескрајна туга легла ми је на срце, а очи су остале суве и тупе.

Кржави месец стајао је ниско изнад брежуљака на хоризонту кад сам се враћао разрушеном дому. Немо су се у ваздух дизале високе тополе, притајено су шумели тамни таласи поред друма, — а невидљиви окови дубоко су ми се засецали у месо...

О ЧОВЕКУ КОЈИ ЈЕ ИЗГУБИО УВЕРЕЊЕ.

Јов Мрмоља имао је врло лепо, у зелене корице повезано и само на рубу мало отрцано, уверење. Али једнога јутра догодило се да се Јов Мрмоља пробудио и у истом тренутку бескрајно престравио. Имао је обичај да погледа своје уверење пре него што се последњи пут окрене у кревету. Досада је непрестано лежало девичански и нетакнуто на столу, и Јов је затварао очи и у полу-сну задовољно се тапшао по трбуху. Данас нигде није било уверења. Скочио је узбуђен с кревета и растурио и претметнуо све књиге и хартије које су лежале на столу. Најзад је дигао чаршав и погледао под њега. Али уверење није било ни под чаршавом...

„Свакако, заборавио сам га у капуту; враг би га знао како...“

Попипао је капут.

„Није, у капуту га нема...”

Трипута је турио руку у сваки џеп засебно, у доњи четири пута. И џепови су били празни. У нервозној расејаности тражио је чак по панталонама и у прслуку, а неколико тренутака доцније и сам је видео да нема смисла то што ради.

„Како се таква ствар тако глупо изгубила? Није то игла. Уверење је дугачко најмање дваест и три сантиметра, — откуд би могло ући у панталоне или у прслук?”

Сео је на кревет и наслонио браву на руку. Почео је полако да размишља куда је ишао прошлога дана, шта је радио, с каквим се људима састајао, и кад и где је имао уверење последњи пут у руци. Потајно је знао да је кући дошао мало пијан, а како је био опште поштован и солидан човек, у своме сећању није хтео да то нарочито помиње...

После подне је седео у кафани и дискутовао је са Филемоном Совом о слободи штампе. Затим је устао и загрејан пришао свом капуту и из џепа извукао уверење... Добро!... До тога часа могао је потпуно јасно да прати све... Из кафане је отишао око три — рецимо у пола четири... Заиста, — на десној страни

нешто га је тиштало кад је закопчао горње дугме: уверење је било у унутрашњем џепу. То је, дакле, било у пола четири... А доцније? На пијаци је срео Семпронија Шљуку... Шта се догодило после тог судбоносног тренутка, то се изгубило у густој магли. Само овде онде могао је да дигне тешку завесу, — а оно што је видео није било ништа важно: дебела црвена лица, вином преливени столови, оборене чаше... Одвео га је Семпроније... Лако је теби, Семпроније: ти ниси опште поштован и солидан човек, и твоје је уверење дугачко само једанаест сантиметара; уз то само је броширано и не смета кад се носи!... Јов је тро главу, али није могао да се сети ничега паметног. Истина — једанпут је ударио по столу нечим, а то је било доцкан у ноћ, и није могао да се сети да ли је ударио чашом, кључем од капије, или својим уверењем... Не, — шта ће му уверење у то доба? Укратко, све размишљање није га ни за корак довело на какав траг достојан пажње...

Дубока туга овладала је његовом душом. Спочетка се решио да не једе и не пије док не нађе своје уверење. Али та одлука учинила му се претерана, шкодљива, и неприлична за озбиљног човека; зато ју је тргао... Немиран и замишљен

обукао се, умио, и, у забуни, очешљао косу у три паралелна одељка . . .

„Ако се ствар узме као што приличи, мој живот ништа више не вреди. Могао бих бити без руке, без очију, да, чак и без носа дало би се живети . . . Али кад човек нема уверења, он је тада само сенка без тела, књига без садржине . . . За Бога, негде је остало на сваки начин!“ . . .

Кад је изишао на улицу, чинило му се као да је свезаних руку изложен свакојаким опасностима. Раније је имао обичај да сваки пут кад коракне, удари петом о калдрму. Сад то већ није смео. Чак ни бркове није погладио кад је погледао у какав излог. Сем тога, у стомаку му је било зло и под косом осећао је неко непријатно зујање . . .

Семпроније је лежао на софи и пушио цигарету. Размишљао је о експозицији своје најновије социалне драме. Више носа под очима познавале су се црвене пруге од цвикера који је лежао полупан поред кревета. Синоћ се Семпроније вратио из гостионице око три, и изјутра је пио лимунаду.

Јов је био у неприлици; тражио је згодне речи којима би се дотакнуо деликатног питања што је могуће сувље и неусиљено. Да оптужи Семпронија ди-

ректно и без доказа, то би вређало и било би чак опасно. Сем тога, никако није хтео да изазове сумњу да је ноћас био скоро без свести, и да се не сећа шта је учинио са својим уверењем. То би бацило прљаву светлост на његов карактер.

„Драги Семпроније, долазим ти са једним врло деликатним питањем. Догодило ми се нешто необично, крајње непријатно. Кад сам се јутрос пробудио и осврнуо, нигде нема мога уверења...”

Семпроније диже трепавице и макне мало доњим делом свога носа.

„То је рђаво... заиста... врло рђаво...”

„Као што знаш, ноћас сам цело време био с тобом у друштву... Да ниси ти можда случајно..., узгред само...”

Глас му је запео, и он је свога пријатеља погледао радозналим очима. Али пријатељ ни да се макне; у опруженој десној руци држао је цигарету и са малим прстом скинуо пепео с ње.

„Да га ниси погрешно, у расејаности, узео...”

Семпроније се ражљутио без сваког повода. Изненада је устао и одговорио узбуђеним гласом:

„Ако мислиш да сам ти ја однео твоје глупо уверење, јако се вараш. Шта ће

ми твоје уверење. За свакидашњу потребу имам га и сам доста, и ако је броширано, мало упрљано и дугачко само једанаест сантиметара... А твојој причи у опште не верујем. Изгледа ми да имаш неке задње намере. Знам те као необичног ниткова...“

Јов је био утучен.

„Али, драги Семпроније, нисам имао намеру да те окривљујем то никако. Из свег срца поштујем твоје уверење и ако је само броширано... Моје је било повезано у лепе зелене корице..., можеш мислити како ми је без њега. Хтео сам од тебе да сазнам какву нарочиту појединост..., какве важне податке...“

„Не знам ништа... И најзад, — ђаво га знао да ли је то заиста било какво уверење; ти си неки реномиста и твоје уверење није било ништа друго него једна безначајна, гола предрасуда... Што се мене тиче, ја нисам код тебе никад видео никаквог уверења...“

Мрмоља је уздахнуо. Семпроније је запалио нову цигарету и обојица су ћутали неколико тренутака. Али у Семпронијевом срцу полако се будило саучешће; почела се у њему будити свест да се огрешио о Јова, и то без икакве увреде

од стране свога пријатеља. Он га погледа са стране тражећи благе изразе.

„Утеши се, душице, — ствар није тако озбиљна као што је ти замишљаш... Погледај око себе, молим те : колико људи живи срећно и задовољно без најмањег уверења. И како су ти људи угледни и поштовани!... Саветник Мрож, рецимо, нема ни предрасуда, у опште ничега нема; о уверењу не зна ни да постоји, па ипак је саветник; сад се баш брије...“

Мрмоља климну главом и погледа у таван.

„Кад се размисли о ствари, какву вредност има такозвано уверење? Кад се њиме служиш, само смета, нарочито кад је тврдо укоричено и дебело; кад се не служиш, можеш без њега да будеш без сваке штете, — наравно!... Не жалости ти се; то није здраво; од тога се губи апетит... Погледај мене: — ево моје уверење...“

Ту он извуче из џепа уверење и почео га прелиставати; било је заиста већ јако упрљано. Изгледало је чак да су неки листови били исцепани.

„Шта ми је стало до њега? Пало ми је у благо једанпут — десет пута; ако падне и једанаести пут, нећу га више дићи. Глупост! На свету има разних ло-

пова и замлата који уза се носе елгантну свеску јавног мишљења уместо свог уверења. И живе добро... Уопште је та ствар већ застарела; свет напредује непрестано и ускоро ће одгурнути све те смешне фосиле..."

Неко је закуцао на врата и у собу уђе филолог Мавриције Трска...

„Изгубио уверење?... Ах, уверење!... Шта хоћете с том туђом речи? Уверење је туђа реч. Доле с туђим речима! Доле са уверењем!“

Трска се обрну тако да су му зашкрипали ђонови; његово бело лице сијало је као лојем намазано... Узео је неку чудновату реч, обрнуо је неколико пута по језику, затим је избацио на отворено поље и гонио је преко планина и долина до зеленог санскритског мора...

Мрмоља га прекиде.

„Ја не знам, Семпроније, како то говориш, али су све твоје речи погрешне и неприродне. Други ко рекао би да се претвараш и да плаштом омаловажавања прикриваш неку превару... Ко зна да ли га баш ти ниси однео..."

„Шта значи то сумњицење? Иди до ђавола са својим уверењем! Ја га не требам; ни тебе ни твоје уверење! Не вреди ни колико укварен сир, а ти вредиш још

мање... Толико плача, — и то због уверења!“

Јов је устао и отишао до врата. Кад је већ био на степеницама, Семпроније је промолио главу кроз врата и викнуо за њим:

„Будало!“

Изнутра се чуо танак крештав глас:

„Замислите: туђа реч! Туђа реч и ништа друго!“

Мрмоља се није осврнуо, али низ образе су му се спустиле две сузе...

Решио се да се јави полицији. Размишљао је о том питању, обртао га на све стране и чинило му се све теже и замршеније.

„Ако целу ствар предам полицији у руке, нећу учинити ништа. Трчање до магистрата, распитивање, истрага, трошкови... а резултат никакав. И Бог зна шта може да се догоди. Могу најзад да посумњају и на мене, ма из каквог разлога. Тим људима долазе мисли које обични смртни људи не разумеју. Каква ситница, каква неопрезна реч, — и лепо бих могао насести...“

Ишао је преко трга замишљен, погнуте главе и напућених усана. Звонило је подне и чиновници су излазили из канцеларија. Варош је била обасјана сун-

цем и кровови су бљештали у влажној светлости.

У том тренутку је из споредне улице изишао један висок човек у тесно за-копчаном горњем капуту, са цилиндером на глави и златним цвикером пред очима. У десној руци на којој је била рукавица наранџасте боје, држао је танак црн штап, а из широког џепа су му вириле исписане хартије.

Мрмоља се тргао. Обузела га је нејасна слутња која је све више расла, ширила на све стране и напослетку сасвим освојила његово срце, јасна и непобитна.

„Зашто тај човек иде тако снажно и самопоуздано, зашто удара петом о калдрму? Кад пролази поред излога, он завије бркове. Сем тога, има златан цвикер и елегантан горњи капут... Његове груди су с десне стране неприродно испупчене: — ту стоји његово уверење. И то уверење је сигурно врло дебело и чврсто, иначе он не би ударао петом о калдрму... Најзад је лицем у длаку сличан оним људима који краду уверења: како му је крив нос, како су му лукаве очи!...“

Отишао је за њим. Ишли су разним дугим улицама; Мрмољи се чинило да неке од њих у свом животу још није ви-

део. Спазио је и неке занимљиве ствари на које до тада никад није наишао. Тако је, на прилику, у излогу једног књижара видео словеначку књигу... Пред вратима једне високе мрачне куће стала су обојица, и Мрмоља приђе дугачком странцу.

„Опростите, поштовани господине; да вам се представим: моје је име Јов Мрмоља. Хтео бих да с вама говорим неколико речи.“

„Помпилије Стреха, државни посланик... Извол'те!...“

Прошли су дугим низом мрачних степеница и ходника, и најзад су дошли до високих врата. Помпилије је обрнуо кључ и после неколико комплимената и извињавања сео је на меку фотељу. Кад се под њим заљулало сомотно јастуче, обузео га је пријатан осећај и сумња...

„Откуда та част, господине Мрмоља, да ме удостојите својом неочекиваном посетом?“

„Господине посланиче, ја плаћам свој порез поштено, и ласкам себи да сам опште поштован и солидан човек... Зато ме је тим више ражалостила и дирнула велика неприлика која ми се догодила јутрос. Ако се та ствар некако не реши, тада је моја егзистенција униште-

на, а мој живот изгубљен... Молим вас, господине посланиче, не будите тврда срца... остаће међу нама, и ни кап бла-та неће пасти на ваш карактер...

„Опростите, господине Мрмоља, мени се чини да се ви не изражавате довољно јасно. Ваше речи су некако магловите, мистичне... Каткад је ипак добро да човек говори магловито и мистично; то му пред народом даје глориолу дубоке учености... Али у приватном говору то не иде... извините...“

Мрмоља се усправио; помакнуо је ногу по ћилиму и накашљао се.

„Допустите да вам кажем целу ствар, — да је испричам редом и до ситница... Имао сам уверење, повезано у зелене корице и још врло добро очувано; било је отрцано само на ивици...“

Посланик климну главом.

„Разумем... разумем...“

„И помислите, јутрос кад сам се пробудио, нигде мога уверења. Тражио сам га међу књигама, под чаршавом на столу; прегледао сам капут, претражио сву собу. Уверења није било нигде, и ни најмање се не сећам кад сам га изгубио... Онога тренутка, господине посланиче, кад сам спазио вас на улици, обузела ме је непријатна слутња...“

Помпилију се набрало лице у чудновате, врло зловољне боре, а цвикер му је задрхтао.

„Еј, ви лукави човече... знам ја то...“

Из уста му се отео полугласан смеј, и он је дигао у вис кажипрст десне руке. Тај прст био је врло кратак и дебео.

„Колико тражите за њега... а? Да ћете ме очерупати, то немојте ни да мислите. Имам праксу... хе, хе... имам праксу!“

Јов је разрогачио очи врло зачуђено. Метнуо је руке на колена и гледао господину посланику у лице.

„Не љутите се, господине посланиче,... али ми се чини да сад и сами говорите некако мистично и магловито... Ваш кажипрст... не, господине посланиче, не разумем вас...“

Тихо смејање Помпилијево полако се претворило у гласнији смеј. Тело му се тресло једнаким тактом као да га иза леђа дрмуса невидљива рука.

„Дивни сте, господине Мрмоља... Каква наивност... какво ванредно претворство! Ви сте рођен министар!... Али сад смо сами, — сад то није ни мало потребно. Предамном није потребно да се претварате. Ја врло добро знам како се уверења купују и продају. Своје,

на пример, променио сам већ четири пута. То је врло добро. Човек се осећа као да је препорођен... Али да се вратимо на ствар... Колико тражите за њега? Отворено вам кажем да за сада ни сам ни у каквој неприлици. Уверења су данас врло јефтина. Могу се добити за један милостив осмејак, на згодном месту и у згодном тренутку. Уопште изгледа да је то благо већ изишло из моде..."

Мрмоља је скочио са фотеље.

„Али за Бога, господине посланиче, ја нећу да продам своје уверење. То никако нећу. Моје уверење није никаква предрасуда. Сем тога, повезано је у зелене корице... Молим вас, дакле, да ми га вратите.“

Помпилијево лице одмах се уозбиљило и добило хладан израз.

„Како ви то мене доводите у везу са својим уверењем? Драги мој, не пренагљујте у својим речима. То би вам могло шкодити... Ја немам никакво уверење; за неколико дана zaloжио сам чак и своје. Чак и кад бих га имао при руци, не бих вам њиме могао бити на услузи. Треба ми у недељу на збору... Наш разговор је према томе без циља, и чини ми се да више немамо шта један другом да кажемо.“

Тада је узео у руке један часопис и очевидно се зачитао. Мрмоља га је гледао неко време са стране; најзад је одмахнуо руком и отишао...

Глава му је постајала тешка; јад му је помрачио поглед, и цео свет му се чинио досадан и одвратан. На мосту је уздахнуо и стао. Дошле су му болне мисли, али им се као опште поштован и солидан човек није подао. Презрео је самоубиство већ због непријатних прича и увредљивих нагађања после смрти. Сем тога, сећао се да су против самоубиства писали најбољи филозофи садашњости и прошлости.

Нервозан, жалостан, и уморан, отишао је у уредништво „Истине“. Успут је састављао згодан оглас којим би дискретно и јасно у исти мах публици обратио пажњу на изгубљену ствар. Бојао се да том приликом не изазове код кога наопако мишљење и да се не бламира без потребе. Јер, разуме се, много му је стало до части и угледа; њих негују савесно и нежно чак и људи који немају никакво уверење, ни броширано.

Соба редакције на први поглед учинила му се празна; најзад је спазио у једном углу међу књигама и хартијама

суву прилику Амброзија Кошуте, сарадника за идеални део листа.

Мрмоља га је поздравио, а Кошута је мирно седео за својим столом. Мрмоља се накашљао, Кошута ни да се мрдне. Мрмоља викне, а Кошута диже главу... Два намрштена ока погледала су Јова, лице је било сивкасто, као покривено дебелим слојем прашине, а црвена коса је сањиво висила преко ниског чела.

„Хтео бих да у вашем листу, господине уредниче, дам оглас да сам, на несрећу, изгубио своје уверење...“

„У администрацију!“

„Али, господине уредниче, ствар је необично важна, и зато бих желео да пустите међу домаће вести једну белешку...“

„О чему?“

„О мом уверењу.“

Кошута се почеша испод носа.

„Објасните ми, молим вас, какву ви ствар управо замишљате под том необичном речју!“

Мрмоља га погледа.

„Да, какав је то ђаво, то уверење?“

„Не могу вам то објаснити, господине уредниче. Заиста не могу. Нисам учио логику, и зато не умет да дефинишем... Уверење?... Уверење!... То је тако нека ствар... Људи је носе уза се кад је

употребљавају. Г. Помпилије Стреха каже да је изишло из моде, а мој пријатељ Семпроније каже за њ да је чак смешан фосил... Моје, на пример, било је повезано у зелене корице, међутим је Семпронијево уверење само броширано... Нека имају само корице, врло лепе корице, професор Панкратије Мулва чак у златорезу, — па ипак су само корице... Заиста, ја не умем да дефинишем...

Кошута се замислио.

„Уверење... уверење...“

Најзад је устао, пришао полици за књиге, и отворио огроман лексикон... Читао је неко време, климнуо главом, и окренуо се Мрмољи.

„А откуда вам ваше уверење? Јесте ли га украли?“

„Не, не, за Бога... зашто да га баш украдем...?“

„Хм... ко зна. Свакако, ваша ствар није баш потпуно чиста...“

„Али молим вас, — чиме ме оптужујете?“

Кошута слеже раменима.

„Дакле, напишите белешку... Напо-слетку — шта ће вам то?... Ја никад нисам видео какво уверење па ипак живим поштено. Моји су чланци гениални, без претеривања и прецењивања самог

себе. Тако мисли публика... Као што севиди, ви не спадате у модерно друштво, ви са вашим застарелим појмовима... Али, то је ваша ствар; какву белешку желите?"

Мрмоља стисну усне, погледа кроз прозор и узе да размишља.

„Но, какву белешку! Пишите: неки човек, опште поштован и солидан човек, изгубио је 21 о. м. своје уверење. Повезано је у зелене корице, и још је врло добро очувано. Ако га је когод можда нашао, нека га врати. Награда по споразуму. Адреса код уредништва.“

Перо је гребло по хартији и Мрмоља је ућутао. У том је у собу ушао главни уредник. Свукао је капут, погладио своју дугу смерну браду, узео у руку рпу хартије, и ћутећи сео за сто. Кад му је Кошута објаснио ствар о уверењу, развукао је лице и окренуо се узгред и некако радознало Јову. Није рекао ни речи...

— — — — —

Само још једну кратку примедбу. Мрмоља није нашао своје уверење. На позив „Истине“ јавио се безброј непоштених људи; лакоми на обећану награду доносили су разне глупости: — своја неупотребљива и од вечитог прелажења из руке у руку сасвим отрцана уверења,

глупе предрасуде, петпарачка јавна мишљења, итд. Неко му је послао чак једну свеску Бедекера у црвеном повезу . . . Наравно, Мрмољи све то није ништа помогло. Од тешке туге и очајања он је слабио, његови образи беху упали, и лекари су ускоро дигли руке од њега. Умро је о Св. Три Краља, а његов диван погреб показао је колико је он био опште омиљен човек . . .

ИЗ СЛИКЕ „ЈЕДНА УСАМЉЕНА НОЋ“

(ОРИГИНАЛНИ ТЕКСТ)

— — —

Njene trepalnice so se zatisnile, jaz pa sem ostal pri nji. Sedel sem poleg postelje in se naslanjal s komolcem prav pri vzglavju. Spominjal sem se na različne momente, ki se mi je zdelo, da sem jih bil že davno pozabil ali na katere pozneje sploh nikdar mislil nisem, ker se mi niso videli važni... Nekdaj sem slonel razjarjen in slabe volje ob oknu; preslišal sem bil ravnokar „pridigo“ od matere in odgovoril sem jako pikro. Ko se za trenotek ozrem, zdrznem se od strahu in sramote. Vame so bile uprte njene oči, ljubeče, izmučene in proseče; in v očeh sta se svetili dve solzi... Ko sem bil študent, ležal sem svoje dni v bolnišnici, in moja mati me je prišla posetit. Vedela je sama k je je moja postelja in ni vprašala nikogar. Ali postelja je bila prazna. Obstala je kakor kamen in lica so ji osivela, iz grla pa se je izvil samo neznan, šibek glas. Spreletelo jo je v prvem hipu, da sem umrl tu na samem brez nje. Jaz pa sem stal ob vratih in zjokal bi se bil od ljubezni...

(Преведено на стр. 11, ред 15.)

САДРЖАЈ

СТРАНА

Предговор	5
Једна усамљена ноћ	9
Матилда	18
Оригинал	23
Моја фијока	28
У мртву јесен	34
Мртви неће	38
О човеку који је изгубио уверење	42
Из слике „Једна усамљена ноћ“	61

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000421880

